4.1.3.9 บ้านรังมดแดง

1) ภูมิหลังของชุมชน

บ้านรังมดแดง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี จากการสอบถามและพูดคุยกับผู้อาวุโสในชุมชนเล่าว่า ในอดีตบ้านรังมดแดงเป็นพื้นที่ในการเพาะปลูกของคนจากชุมชนดอนทรายและท่าช้าง โดยชาวบ้านในชุมชนดังกล่าวได้มาบุกเกบิดพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูกพืชประเภท มะพร้าว ทำนา ซึ่งในสมัยนั้นพื้นที่เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ หลังจากที่ชาวบ้านได้มาทำการเพาะปลูกและเห็นว่าสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้ทะเลก็ได้มีการมาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งแรกเริ่มการตั้งชุมชนก็มีอยู่ 4 ครัวเรือน และมีการเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันนี้ และการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านรังมดแดง" มาจากสภาพของพื้นที่ คือ พื้นที่ดังกล่าวจะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมดแดงเป็นจำนวนมาก ซึ่งบริเวณรอบ ๆ ของหมู่บ้านจะไม่มีมดแดงอาศัยอยู่เลย มีจุดนั้นจุดเดียว เลยเป็นที่มาของชื่อชุมชนแห่งนี้

ปัจจุบันหมู่บ้านรังมดแดง มีครัวเรือน ประมาณ 107 ครัวเรือน ประชากรรวม 524 คน โดยประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำการประมงเป็นหลัก และรองลงมาก็ค้าขาย รับจ้าง เพาะปลูก และมีโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมโดยการปักผ้า ทอผ้าและการสานย่านลิเภา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านรังมดแดงตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่ง โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับทะเล
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านดอนทราย อำเภอไม้แก่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านป่าไหม้ อำเภอไม้แก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านละเวง อำเภอไม้แก่น

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในชุมชน พื้นที่จะเป็นดินทราย มีบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจาย

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเหมือนพี่น้องและเป็นระบบเครือญาติ ซึ่งระบบเครือญาตินี้เองทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งเห็นได้จากการประกอบอาชีพประมง เพราะการทำอาชีพประมงในหมู่บ้านจะต้องใช้ลูกเรือในการทำการประมงเป็นจำนวนมาก ซึ่งลูกเรือเหล่านั้นจะเป็นเครือญาติกัน และเมื่อเรือประมงพื้นบ้านลำใดไปเจอฝูงปลาหรือแหล่งปลาก็จะบอกเรือลำอื่น ๆ เพื่อให้ไปในพื้นที่ดังกล่าวโดยไม่หวงพื้นที่เลย

4) การประกอบอาชีพ

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทำการประมงโดยใช้เครื่องมืออันได้แก่ ยกยอ อวนปลาหลังเขียว อวนทับตลิ่ง โดยใช้เรือใบเป็นพาหนะในการออกทำการประมง ซึ่งในอดีตทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก เห็นได้จากบริเวณชายฝั่งของบ้านละเวงจะมีเต่าขึ้นมาวางไข่อยู่เป็นประจำ

Prince of Songkla University Pattani Campus

ส่วนการค้าขายสัตว์น้ำในสมัยก่อนจะเป็นการแลกเปลี่ยนมากกว่าการซื้อขาย โดยสัตว์น้ำที่ได้ชาวบ้านจะนำมาแปรรูปเป็นปลาแห้ง กุ้งแห้ง โดยชุมชนที่มีการติดต่อและมีการแลกเปลี่ยนสินค้าก็จะมีบ้านดอนทราย บ้านม่วงชุม สายบุรี และบ้านรามัน จ.ยะลา ซึ่งสิ่งของที่ชาวบ้านนำไปแลกเปลี่ยนกลับมาก็จะเป็นข้าว เมื่อมีการสร้างถนนเพื่อเป็นทางสัญจรไปมาทำให้วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าหายไป เพราะการเดินทางไปมาสะดวกขึ้น ทำให้สามารถที่จะนำสัตว์น้ำที่ได้ไปขายตามตลาดนัด เช่น ที่ต้นไทร ซึ่งการนำปลาและกุ้งไปขายจะต้องไปทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เพราะว่าต้องแบกสินค้าไป ส่วนเวลาขายก็จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง พอมาประมาณปี 2523 มีการสร้างถนน ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องนำกุ้งและปลาไปขายเองจะมีเถ้าแก่มารับซื้อ แต่จะซื้อสินค้าบางประเภทเท่านั้น เช่น ปลากะตัก ส่วนในปัจจุบันชาวบ้านขายปลาให้เถ้าแก่ในหมู่บ้าน และถ้าได้ปลาอินทรีย์ตัวใหญ่ชาวบ้านก็จะนำไปขายเองที่สายบุรีและนราธิวาส เพราะถ้านำปลาที่ได้ไปขายเองจะทำให้ได้ราคาที่สูงขึ้นกว่าขายในหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ชาวประมงพื้นบ้านใช้ทำการประมงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. อวนทับตลิ่ง อวนทับตลิ่งจะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน ตาอวนที่ใช้จะมีขนาด 2 นิ้ว ยาว 400 เมตร ลึก 12 เมตร ซึ่งอวนทุบตลิ่งนี้จะใช้ด้ายดิบในการทำ หลังจากมีด้ายไนล่อนเข้ามาชาวบ้านก็เลิกใช้เครื่องมือประเภทนี้ เพราะด้านไนล่อนไม่ต้องย้อมและประสิทธิภาพในการใช้งานดีกว่าด้ายดิบ

2. อวนปาแย อวนปาแยจะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม ความยาวประมาณ 200 เมตร ปัจจุบันก็ไม่นิยมใช้อวนประเภทนี้แล้ว

3. อวนล้อมปลาทู อวนปลาทูจะทำในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม ยาว 30 เมตร/ผืน ความลึกประมาณ 14 เมตร ตาอวนขนาด 4.5 เซนติเมตร อวนปลาทูจะทำในเวลากลางคืนและช่วงเดือนมืด

4. อวนปลากระเบน จะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน

5. อวนปลาหลังเขียว อวนปลาหลังเขียวจะทำในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ขนาดตาอวนจะใช้ขนาด 2 – 5 เซนติเมตร ความลึก 10 เมตร

6. อวนปู จะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน

7. ตกเบ็ด เครื่องมือชนิดนี้จะสามารถทำได้ตลอดปี ยกเว้นช่วงที่มีคลื่นลมแรงไม่สามารถนำเรือออกไปทำการประมงได้

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านรังมดแดงประสบ คือ

1. ปัญหาจากเครื่องมือทำลาย ประเภท อวนลาก เครื่องมือดังกล่าวนี้ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง รวมทั้งไปทำลายอวนของชาวบ้านที่วางเอาไว้

วิธีการในการแก้ไขปัญหา

1. กรณีอวนลาก ในอดีตชาวบ้านได้มีการออกไปไล่ยิงเรืออวนลาก แต่ไม่ได้ผล ในส่วนปัจจุบันชาวบ้านก็ร่วมกันออกลาดตระเวนเมื่อเห็นอวนลากออกทำการประมง

Prince of Songkla University Pattani Campus

5) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านบ้านรังมดแดง
- กลุ่มส่งเสริมอาชีพตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (กลุ่มปักผ้าและจักสานย่านลิเภา)
- กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.1.3.10 บ้านปาตาตีมอ

1) ภูมิหลังชุมชน

หมู่บ้านปาตาตีมอ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลตะลุบัน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี คำว่า "ปาตาตีมอ" เป็นภาษามลายู แปลว่า ชายหาดตะวันออก จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่ได้มีการเล่าต่อกันมา กล่าวคือ ผู้บุกเบิกหมู่บ้านปาตาตีมอดั้งเดิมเป็นคนมาจากประเทศมาเลเซีย พื้นที่บ้านปาตาตีมอจะเป็นหมู่บ้านที่มีเรือสินค้าผ่านและมาจอดเทียบท่าอยู่เป็นประจำ ซึ่งเรือสินค้าที่เข้ามาจะเป็นพ่อค้าจากรัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย เดินทางโดยเรือสำเภา สินค้าที่นำมาขายก็จะเป็นเครื่องครัว ประเภททองเหลือง และเมื่อขายสินค้าหมดก็จะบรรทุกเกลือจากปัตตานีไปขายที่ประเทศมาเลเซีย

ปัจจุบันหมู่บ้านปาตาตีมอ มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 275 ครัวเรือน ประชากรรวมประมาณ 2,113 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก และในหมู่บ้านนี้มีการส่งเสริมอาชีพโครงการตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านปาตาตีมอตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อหมู่บ้านดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลมะนังดาลัม อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลตะบิ้ง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ราบริมชายฝั่งทะเล จะมีลักษณะของดินทรายเป็นที่ตั้งบ้านเรือน ปลูกไม้ผลประเภทมะพร้าวและเลี้ยงสัตว์

Prince of Songkla University Pattani Campus

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเหมือนพี่น้องและเป็นระบบเครือญาติ ซึ่งความเป็นพี่เป็นน้องส่งผลให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในส่วนการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะเห็นได้จากเมื่อมีคนในชุมชนไปเจอฝูงปลาจะมีการพูดทางวิทยุสื่อสารให้เพื่อ ๆ มาตกปลาบริเวณพื้นที่ที่ตนอยู่ โดยไม่หวงและไม่กังวลว่าเพื่อนคนอื่นจะได้ปลามากว่าเรา

4) การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านปาตาตีมอเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเลฝั่งอ่าวไทย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้านเป็นหลัก อาชีพเสริมของคนในชุมชน คือ การเลี้ยงปลาในกระชัง การทอผ้า การแกะสลักไม้ และการทำเรือกอและจำลอง

ในอดีตการทำการประมงจะใช้เรือใบเป็นพาหนะในการออกทะเล โดยเครื่องมือที่ใช้คือ อวนทับตลิ่ง , อวนปลาจาระเม็ด , ยอ ยอเป็นเครื่องมือที่ต้องใช้แรงงานในการทำการประมง จำนวน 20 – 30 คน และตกเบ็ด ซึ่งเครื่องมือประเภทตกเบ็ดก็ยังมีอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ เพราะเครื่องมือตกเบ็ดเป็นเครื่องมือที่ใช้ต้นทุนต่ำและไม่ต้องจ้างแรงงานในการทำการประมง และการเลือกขนาดของเบ็ดแต่ละชนิดจะขึ้นอยู่กับชนิดของปลาที่เราต้องการที่จะจับหรือไม่ก็เลือกจากฤดูกาลของปลาแต่ละชนิด คือ เบ็ดเบอร์ 16 และ 18 ใช้ตกปลาสลา , เบ็ดเบอร์ 11 ใช้ตกปลาทราย , เบ็ดเบอร์ 9 ใช้ตกปลาโอ และเบอร์ 6 หรือ เบอร์ 7 จะใช้ตกปลาอินทร์ การใช้เหยื่อในการตกปลานั้นชาวประมงพื้นบ้านจะเลือกใช้ทั้งเหยื่อปลอมและเหยื่อจริง โดยเหยื่อจริงชาวประมงพื้นบ้านจะจะใช้วิธีการคือการไปตกบริเวณซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านที่ชาวบ้านได้ทำเอาไว้ ซึ่งในพื้นที่บ้านปาตาบาระนั้นจะมีทั้งปะการังเทียมที่ชาวบ้านไปทำและปะการังเทียมที่หน่วยงานภาครัฐไปวางไป ส่วนการใช้ประโยชน์จากซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านนั้นสมัยก่อชาวประมงพื้นบ้านจะใช้เถาวัลย์ในการใช้ผูกทางมะพร้าวกับไม้ไผ่ แต่ในปัจจุบันจะใช้เชือกแทน

การตกเบ็ดจะสามารถทำได้ตลอดปี แต่ช่วงที่มีปลาเยอะก็เป็นช่วงหลังมรสุม ประมาณเดือนมีนาคม และช่วงที่ปลาจะไม่กินเหยื่อก็ช่วงช้างแรม

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านปาตาตีมอประสบ ก็คือ ปัญหาจากเครื่องมือทำลายประเภท อวนลาก เรือปั่นไฟปลากะตัก ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ส่งผลให้สัตว์น้ำลดลง เพราะการนำปลาที่ไม่ได้ขนาดมาขายโดยไม่รอให้ปลาชนิดนั้นโตเต็มที่

5) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านปาตาตีมอ
- กลุ่มเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง
- กลุ่มส่งเสริมอาชีพตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (ทอผ้า , แกะสลักไม้ , และทำเรือกอและจำลอง)
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน

Prince of Songkla University Pattani Campus

- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.2 การปฏิบัติ (Action)

ดังได้กล่าวไว้ในช่วงต้นว่าโครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งนอกจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นต่าง ๆ แล้ว ขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งก็คือ การปฏิบัติการจริง (Action) ภายใต้การดำเนินโครงการวิจัยนี้ โดยในการปฏิบัติการจริงนี้เริ่มต้นจากการให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการกำหนดปัญหา การกำหนดความต้องการของชุมชน การประเมินทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตามการหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนนี้ ในความเป็นจริงมักมีหลายแนวทาง เพราะปัญหาในชุมชนมักมีอยู่หลายปัญหาทับซ้อนกันอยู่ ซึ่งเป็นสภาพปกติธรรมดาของปรากฏการณ์สังคม สมาชิกในชุมชนและนักวิจัยจึงจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกันว่าปัญหาใดเร่งด่วนกว่ากัน และวิธีแก้ไขปัญหาด้วยวิธีใดจึงเหมาะสม โดยทั้งนี้สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเลือกกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา แนวทางการแก้ไขและการกำหนดโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาที่จะทำ

ในส่วนของชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายหลักของโครงการนั้น เมื่อได้มีการประชุมชาวบ้านในชุมชน เพื่อร่วมกันระดมปัญหาของชุมชน รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามความเร่งด่วนของทัศนะของสมาชิกในชุมชนก็จะพบว่า ปัญหาหลักและเร่งด่วนของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี คือ ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งเสื่อมโทรม และปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานี โดยมีรายละเอียด คือ

4.2.1 ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากการใช้เครื่องมือประมงที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูงจำพวกอวนรุน อวนลาก

ในส่วนของเครื่องมือประมงอวนรุนนั้น จากการศึกษา เรื่อง "การประมงอวนรุนบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง" (สมศักดิ์ ปราโมกข์ชุติมา, 2536) พบว่า อวนรุนเป็นเครื่องมือประมงทะเลชนิดหนึ่งที่พัฒนามาจากระวะ ซึ่งทำการรุนไสด้วยแรงคน เพื่อจับสัตว์น้ำจำพวก กุ้ง ปู ปลา และกุ้งเคย ตามบริเวณชายฝั่ง ต่อมาได้พัฒนามาใช้เรือและเครื่องยนต์แทนแรงงานคน ทำให้สามารถออกทำการประมงได้ไกลฝั่งมากขึ้น ลักษณะของเครื่องมือประมงอวนรุนประกอบด้วย

- เรือและเครื่องยนต์ โดยเรืออวนรุนขนาดใหญ่จะมีความยาวเรืออยู่ระหว่าง 14 – 20 เมตร กว้างประมาณ 2.5 เมตร ขนาดของเครื่องยนต์ที่ใช้จะมีขนาด 112 – 350 แรงม้า และสำหรับเรืออวนรุนขนาดเล็ก จะใช้เรือหางยาวและเรือ "กอและ" อีกประเภทหนึ่งจะมีขนาดใหญ่กว่าจะมีความยาวใกล้เคียงกับเรือหางยาว แต่ความกว้างของเรือกว้างกว่าประมาณ 3 เท่า และวางเครื่องยนต์ไว้กลางลำ ขนาดของเครื่องยนต์ที่ใช้จะมีขนาดตั้งแต่ 4 – 80 แรงม้า

Prince of Songkla University Pattani Campus

- **คันรุน** คันรุนที่ใช้สำหรับเรืออวนรุนขนาดใหญ่ จะเป็นไม้ตะเคียนซุยมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8 นิ้ว ความยาวประมาณ 24 – 34 เมตร และเหล็กสแตนเลสกลวงมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 – 14 นิ้ว ความยาวระหว่าง 24 – 50 เมตร และสำหรับคันรุนที่ใช้สำหรับเรืออวนรุนขนาดเล็ก จะใช้ไม้ไผ่ธรรมดา

- **ขนาดตาอวน** ทั้งเรืออวนรุนเล็กและอวนรุนใหญ่ เนื้ออวนที่ใช้ประกอบกันเป็น 3 ชิ้น คือ เนื้ออวนบน เนื้ออวนล่าง และก้นถุง โดยมีขนาดลดหลั่นกันไปจาก 2.50 – 3.00 เซนติเมตร ที่ปากอวนถึง 0.5 – 1.50 เซนติเมตรที่ก้นถุง เมื่อเปรียบเทียบขนาดความกว้างปากอวนของอวนรุนใหญ่จะกว้างกว่าอวนรุนเล็กประมาณ 4 เท่า และยาวกว่าประมาณ 2.5 เท่า

- **ลักษณะการทำประมง** เรืออวนรุนขนาดใหญ่จะใช้คนทำการ 4 – 5 คน ในคืนหนึ่ง ๆ จะทำได้ประมาณ 8 – 10 ครั้ง ๆ ละประมาณ 45 – 60 นาที ในระดับความลึก 6 – 10 เมตร ในเดือนหนึ่งจะทำการรุนได้ประมาณ 15 – 20 วัน ใน 1 ปีจะทำการประมงได้ประมาณ 8 เดือน สำหรับเรืออวนรุนเล็กจะเป็นธุรกิจภายในครัวเรือน จะใช้คนทำการเพียง 2 คน คืนหนึ่ง ๆ จะทำการรุนได้ประมาณ 6 – 10 ครั้ง ๆ ละประมาณ 20 – 30 นาที ในระดับ น้ำลึก 2 – 6 เมตร ในแต่ละเดือนจะทำการประมงได้ 15 – 20 วัน ปีหนึ่งจะทำการรุนได้ประมาณ 8 เดือนเช่นกัน

การทำการประมงอวนรุน ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในทะเลฝั่งอ่าวไทย ตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่มีหลักฐานยืนยันที่แน่ชัด แต่จากสถิติจำนวนอวนรุนที่เริ่มจดทะเบียนไว้ตั้งแต่ปี 2513 มีจำนวน 354 ลำ และเพิ่มขึ้นเป็น 1,628 ลำ ในปี 2516 ในปี 2523 มีจำนวนสูงสุดถึง 2,262 ลำ และในปี 2532 มี 1,907 ลำ จึงสันนิษฐานได้ว่าอวนรุนน่าจะเริ่มเกิดขึ้นราว ๆ ปี 2510 แต่ก็ยังไม่มีมากนัก ทั้งนี้เพราะอวนรุนจับปลาเป็ดได้มาก และตลาดมีจำกัดประกอบกับราคาสัตว์น้ำยังมีราคาถูก จึงไม่คุ้มทุนจวบจนปี 2513 ที่เริ่มมีโรงงานปลาป่นเกิดขึ้น ทำให้ปลามีราคาสูงขึ้น จำนวนเรืออวนรุนจึงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับนับจากปี 2513 เป็นต้นมา

การประเมินความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการประมงอวนรุน

จากการศึกษาของศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง กรมประมง ผลจากการศึกษาสภาวะการประมงอวนรุนบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง พบว่าสัดส่วนลูกสัตว์น้ำเศรษฐกิจและปลาเป็ดแท้ จากการทำประมงอวนรุน มีความแตกต่างกันมากระหว่างอวนรุนใหญ่และอวนรุนเล็กมีค่าเท่ากับ 58 : 42 และ 70 : 30 ตามลำดับ เมื่อเฉลี่ยสัดส่วนของอวนรุนทั้ง 2 ประเภท มีค่าเท่ากับ 60 : 40 จากสัดส่วนดังกล่าวนี้นำมาประเมินหาปริมาณลูกสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่ปะปนอยู่ในปลาเป็ด โดยน้ำหนักของอวนรุนบริเวณอ่าวไทยตอนล่างที่นำขึ้นมาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 836 ตันคิดเป็นมูลค่า 2.23 ล้านบาท คิดเฉลี่ยโดยน้ำหนักเป็นลูกสัตว์น้ำเศรษฐกิจปะปนอยู่ในปลาเป็ดทั้งสิ้น 502 ตัน จะเห็นว่าในปีหนึ่ง ๆ อวนรุนบริเวณอ่าวไทยตอนล่างทำลายลูกสัตว์น้ำที่ถูกจับขึ้นมาก่อนวัยอันเหมาะสมคิดเป็นมูลค่ามหาศาล ทั้งนี้เพราะอวนรุนจะทำการประมงบริเวณใกล้ฝั่งหรือกล่าวได้ว่าอยู่ในเขต 3,000 เมตรทั้งสิ้น ซึ่งเป็นแหล่งเลี้ยงตัวน้ำวัยอ่อน ยกเว้นการทำประมงอวนรุนใหญ่ในบางฤดูกาลเท่านั้น นับเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรไปอย่างขาดประสิทธิภาพ กล่าวคือ แทนที่จะปล่อยให้สัตว์น้ำที่ยังเติบโตไม่ได้ขนาดนั้นเจริญเติบโตไปอีกระยะหนึ่ง

ซึ่งจะเป็นการเพิ่มขนาดและมูลค่า และได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า กลับนำเอาสัตว์น้ำนั้นมาใช้ เมื่อยังมีขนาดเล็กมากและขายในราคาต่ำรวมกับปลาเป็ด หากมีการชะลอการจับลูกสัตว์น้ำเศรษฐกิจเหล่านี้ โดยรอให้เจริญเติบโตขึ้นมาถึงขนาดพอสมควร สัตว์น้ำต่าง ๆ จะมีโอกาสขยายพันธุ์ให้ลูกสัตว์น้ำไว้สืบต่อทดแทนสัตว์น้ำขนาดใหญ่ที่ถูกจับไป ทรัพยากรก็จะไม่เสื่อมโทรมอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

จากการศึกษาดังกล่าว ได้รายงานให้เห็นความสูญเสียทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการประมงอวนรุนบริเวณอ่าวไทยตอนล่างในปี 2533 สามารถประเมินให้เห็นภาพรวมได้โดยคำนวณจากเรืออวนรุนที่ทำการประมงทั้ง 4 แหล่ง คือ บริเวณอ่าวปัตตานี บริเวณนอกอ่าวปัตตานี บริเวณทะเลสาบตอนนอกของทะเลสาบสงขลา บริเวณอ่าวนครศรีธรรมราช จะประกอบด้วยอวนรุนใหญ่ประมาณ 80 ลำ และอวนรุนเล็กประมาณ 400 ลำ เรือดังกล่าวสามารถออกทำการประมงได้เต็มที่ประมาณ 8 เดือน ๆ ละ 20 วัน ฉะนั้นสามารถคำนวณความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งหมดจากการที่อวนรุนจับสัตว์น้ำขึ้นมาก่อนวัยอันเหมาะสม มีมูลค่าทั้งสิ้นเท่ากับ 135 ล้านบาทต่อปี เมื่อพิจารณาจากผลผลิตปลาเป็ดและมูลค่าบริเวณอ่าวไทยตอนล่างปี 2533 ปลาเป็ดมีราคาเฉลี่ยเท่ากับ 2,667 บาท/ตัน หรือ 2.27 บาท/กิโลกรัมจากผลผลิตปลาเป็ด ทั้งหมดประเมินได้ว่าเป็นลูกสัตว์น้ำเศรษฐกิจอยู่ถึง 502 ตัน เมื่อขายเป็นปลาเป็ดจะได้มูลค่าเพียง 1.34 ล้านบาทเท่านั้น ดังนั้นการประมงอวนรุนจึงก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจถึงปีละ 135 ล้านบาท

จากรายงานการศึกษาวิจัยของกรมประมง สามารถประมาณความสูญเสียทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการประมงอวนรุนบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง ในปี 2533 ให้เห็นในภาพรวมได้โดยคำนวณจากจำนวนเรืออวนรุนที่ทำการประมงบริเวณอ่าวไทยตอนล่างทั้ง 4 แหล่ง ที่ได้กล่าวไว้แล้วตอนต้นดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 : การคำนวณมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการทำประมงอวนรุน

ประเภทของเรืออวนรุน	มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการทำประมง (บาท/เรือ 1 ลำ)	จำนวนเรืออวนรุน (ลำ)	จำนวนเดือนที่สามารถทำการประมงได้ใน 1 ปี (เดือน)	จำนวนวันที่สามารถทำการประมงได้ 1 เดือน (วัน)	รวมมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการทำประมงอวนรุน (บาท/ปี)
อวนรุนขนาดใหญ่	2,702.61	80	8	20	34,593,408
อวนรุนขนาดเล็ก	1,564.26	400	8	20	100,112,640
รวม					**134,706,048**

ที่มา : ศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง , 2536.

Prince of Songkla University Pattani Campus

จากตารางดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การทำประมงอวนรุนบริเวณอ่าวไทยตอนล่างก่อให้เกิดความสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจร่วม 135 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเป็นการคิดคำนวณจากสภาพทางเศรษฐกิจไทยในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นปีที่ได้มีการทำการศึกษาวิจัยดังกล่าว ซึ่งหากนำมาคิดจากสภาพของสัตว์น้ำในปัจจุบันนี้ มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจจะเพิ่มสูงขึ้นอีกหลายเท่าตัว

ในขณะที่เครื่องมืออวนลากนั้น จากการศึกษา เรื่อง "สภาวะการประมงอวนลาก อวนรุนในบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง" (อำนวย คงพรหม , 2549) พบว่า อวนลากเป็นเครื่องมือประมงทะเลชนิดหนึ่งที่ใช้อวนลักษณะคล้ายถุงจับสัตว์น้ำโดยการลากจูงอวนให้เคลื่อนที่ไปข้างหน้า โดยเครื่องมืออวนลากจะจับสัตว์น้ำประเภทหน้าดิน และจับสัตว์น้ำโดยไม่แยกประเภทและขนาด จากผลการศึกษาพบว่าในปี 2546 มีผลผลิตการจับสัตว์น้ำของเรืออวนลากแยกออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ร้อยละ 42.04 และกลุ่มปลาเป็ดร้อยละ 57.96

4.2.2 ปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 116 กิโลเมตร มีชายฝั่งถูกกัดเซาะรุนแรง 11 กิโลเมตร ถูกกัดเซาะปานกลาง 12.5 กิโลเมตร ชายฝั่งสะสมตัว 6 กิโลเมตร ในรายงานการสำรวจของสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ฉบับที่ 28 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ระบุสาเหตุของการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งว่า บางส่วนมาจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสลม ระดับน้ำทะเล แต่ส่วนใหญ่มาจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดิน การพัฒนาพื้นที่ของประชาชนตามแนวชายฝั่งที่ไม่เหมาะสม เช่น การปรับถมพื้นที่ชายฝั่ง การก่อสร้างโครงสร้างชายฝั่งไปกีดขวางกระแสน้ำ ทำให้ชายฝั่งทะเลเกิดการเปลี่ยนแปลง และพยายามปรับตัวให้อยู่ในสภาวะสมดุลใหม่ตลอดเวลา

สำหรับพื้นที่ที่มีการกัดเซาะชายฝั่งในจังหวัดปัตตานี ได้แก่

1. บ้านตันหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
2. บ้านตะโล๊ะสมิแล ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
3. บริเวณชายหาดปะนาเระ ตำบลปะนาเระ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่เกิดขึ้น นอกจากส่งผลให้เกิดความสูญเสียทรัพย์สิน ที่ดิน ระบบสาธารณูปโภค สิ่งปลูกสร้างแล้ว ยังมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง ได้แก่ ชายหาดเนินทราย ป่าชายเลน ป่าชายหาด ทัศนียภาพที่สวยงาม และผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ระบบนิเวศน์ชายฝั่งทะเลและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่สำคัญ จึงจำเป็นเร่งด่วนในการศึกษา ฟื้นฟู และรักษาแนวชายฝั่งทะเลให้กลับสู่สภาวะสมดุลใหม่อีกครั้ง

จากการกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหาโดยสมาชิกของชุมชนดังกล่าวข้างต้น จึงได้นำไปสู่การกำหนดกิจกรรมในการพัฒนา ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาความเหมาะสมจากหลายแง่มุมว่ากิจกรรมนั้น ๆ สมควรจะทำได้หรือไม่ เช่น ความคุ้มทุน ความเหมาะสมกับพื้นที่ ความเข้ากันได้กับหลักศาสนา วิถีชีวิตของ

Prince of Songkla University Pattani Campus

ชุมชน ในส่วนของกิจกรรมพัฒนาบางกิจกรรม อาจจะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสม แก้ปัญหาได้ แต่หากต้องลงทุนสูงมากก็อาจจะเป็นกิจกรรมที่ไม่มีความเหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้น้อย ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีได้มีการกำหนดกิจกรรมเชิงพัฒนาร่วมกันดังนี้

4.2.2.1 การประชุมเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี มีเป้าหมายหลักเพื่อเป็นการกำหนดแผนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน รวมทั้งเป็นเวทีในการติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

4.2.2.2 การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยประกอบไปด้วยการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล และการออกลาดตระเวนเฝ้าระวังชายฝั่ง

- การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โบกี้รถไฟ ซึ่งเป็นโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ , ปะการังเทียมแบบคอนกรีต ซึ่งดำเนินการโดยกรมประมงและกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน ซึ่งจัดทำขึ้นด้วยวัสดุแบบธรรมชาติ และมีต้นทุนในการจัดสร้างในราคาที่ไม่สูงนัก อยู่ในวิสัยที่ชาวประมงพื้นบ้านและโครงการวิจัยสามารถดำเนินการได้

- การออกลาดตระเวนเฝ้าระวังชายฝั่ง มีเป้าหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามเรือประมงที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูงจำพวกอวนรุน อวนลาก โดยเป็นการออกปฏิบัติการร่วมกันระหว่างอาสาสมัครชาวประมงพื้นบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยป้องกันและปราบปรามประมงทะเลจังหวัดปัตตานี , เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง , ทหาร , ตำรวจตระเวนชายแดน ฯลฯ

4.2.2.3 การรณรงค์และเผยแพร่สู่สาธารณชนทั่วไป โดยผ่านรูปแบบต่าง ๆ กล่าวคือ

- การจัดทำชุดนิทรรศการเคลื่อนที่ โดยมีเนื้อหาหลักด้านวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านที่ดำรงชีวิตโดยพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยองค์กรชุมชน

- การจัดทำเอกสารเผยแพร่ เพื่อให้กับกลุ่มที่สนใจได้ศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติม

- การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ , วิทยุ , โทรทัศน์และอินเตอร์เน็ต ฯลฯ

4.2.2.4 การปักเสาแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง การกำหนดกิจกรรมนี้ขึ้นมาในแผนของสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี นอกจากจะคำนึงถึงปัญหาที่เร่งด่วนที่ชุมชนประมงพื้นบ้านประสบอยู่แล้ว ยังเกิดจากการทดลองปฏิบัติมาก่อนหน้านี้ที่ชาวประมงพื้นบ้านในเขต หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ได้มีการร่วมกันปักเสาเพื่อใช้เลี้ยงหอยแมลงภู่ โดยการสนับสนุนงบประมาณของสำนักงานประมงจังหวัดปัตตานีและได้สังเกตเห็นการสะสมตัวของตะกอนทรายบริเวณกลุ่มเสาคอนกรีต ซึ่งได้มีการบันทึกข้อมูลอย่างต่อเนื่อง และพบการสะสมตัวของตะกอนทราย ซึ่งช่วยสามารถชะลอความรุนแรงของคลื่นลมได้

แนวคิดการปักเสาแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งเท่านี้ ยืนอยู่บนพื้นฐานคิดของชาวประมงพื้นบ้าน ที่ไม่ต้องการสร้างเขื่อนใหญ่ เพื่อป้องกันการกัดเซาะ เพราะท้ายที่สุด สิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ ก็ไม่สามารถ

Prince of Songkla University Pattani Campus

เอาชนะธรรมชาติได้ ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีต้องการปักเสาเพียงเพื่อชะลอการกัดเซาะชายฝั่งทะเลเท่านั้นนอกจากนี้การปักเสาดังกล่าวยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ไปกัดเซาะในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป เหมือนกับการสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ และบริเวณแนวเสาที่ไปปักนั้นยังกลายเป็นแหล่งอนุบาลพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน อีกด้วย

4.2.2.5 การติดตามประสานงานกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อจัดสร้างเรือตรวจการณ์ชายฝั่งทดแทนให้กับสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่เรือตรวจการณ์ชายฝั่งนำร่องได้ถูกเผาทำลายไปโดยกลุ่มคนร้าย เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2550

ทั้งนี้การติดตามประสานงานดังกล่าว ทางสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีได้มีการประสานกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น อำเภอหนองจิก , จังหวัดปัตตานี , ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ , สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ , สภานิติบัญญัติแห่งชาติ , นักวิชาการ และสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้มีการจัดสร้างเรือตรวจการณ์ชายฝั่งไว้ทำหน้าที่ในการลาดตระเวนเฝ้าระวังชายฝั่งภายใต้การบริหารจัดการขององค์กรชุมชน และในขณะเดียวกันก็ต้องการให้มีการสนับสนุนการซ่อมบำรุงเรือตรวจการณ์ชายฝั่งนำร่องอีกลำหนึ่งที่ถูกเผาทำลายเสียหายไปบางส่วน

4.2.2.6 การสรุปบทเรียนการดำเนินงาน เป็นกิจกรรมที่สำคัญและจำเป็นมากในกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทั้งสมาชิกในชุมชนและนักวิจัยได้ร่วมกันตรวจสอบว่าหลังจากที่ได้ดำเนินการไปตามกิจกรรมพัฒนาที่วางแผนร่วมกันแล้ว งานได้ดำเนินไปอย่างเหมาะสมหรือมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ เพื่อจะได้นำไปสู่การร่วมกันจัดการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมได้ทันการ นอกจากนี้การสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานนี้ยังเป็นเวทีในการร่วมกันกำหนดแผนในการดำเนินงานในระยะต่อไปอีกด้วย

กิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ข้างต้นนั้น บางกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ทางโครงการวิจัยสามารถร่วมดำเนินการกับสมาชิกชุมชนได้ แต่ในบางกิจกรรม เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีขนาดใหญ่เกินกว่ากำลังของโครงการวิจัยดำเนินการได้ จึงเป็นการประสานกับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมทรัพยากรมาร่วมกันคลี่คลายปัญหาของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปโดยย่อได้ดังนี้

Prince of Songkla University Pattani Campus

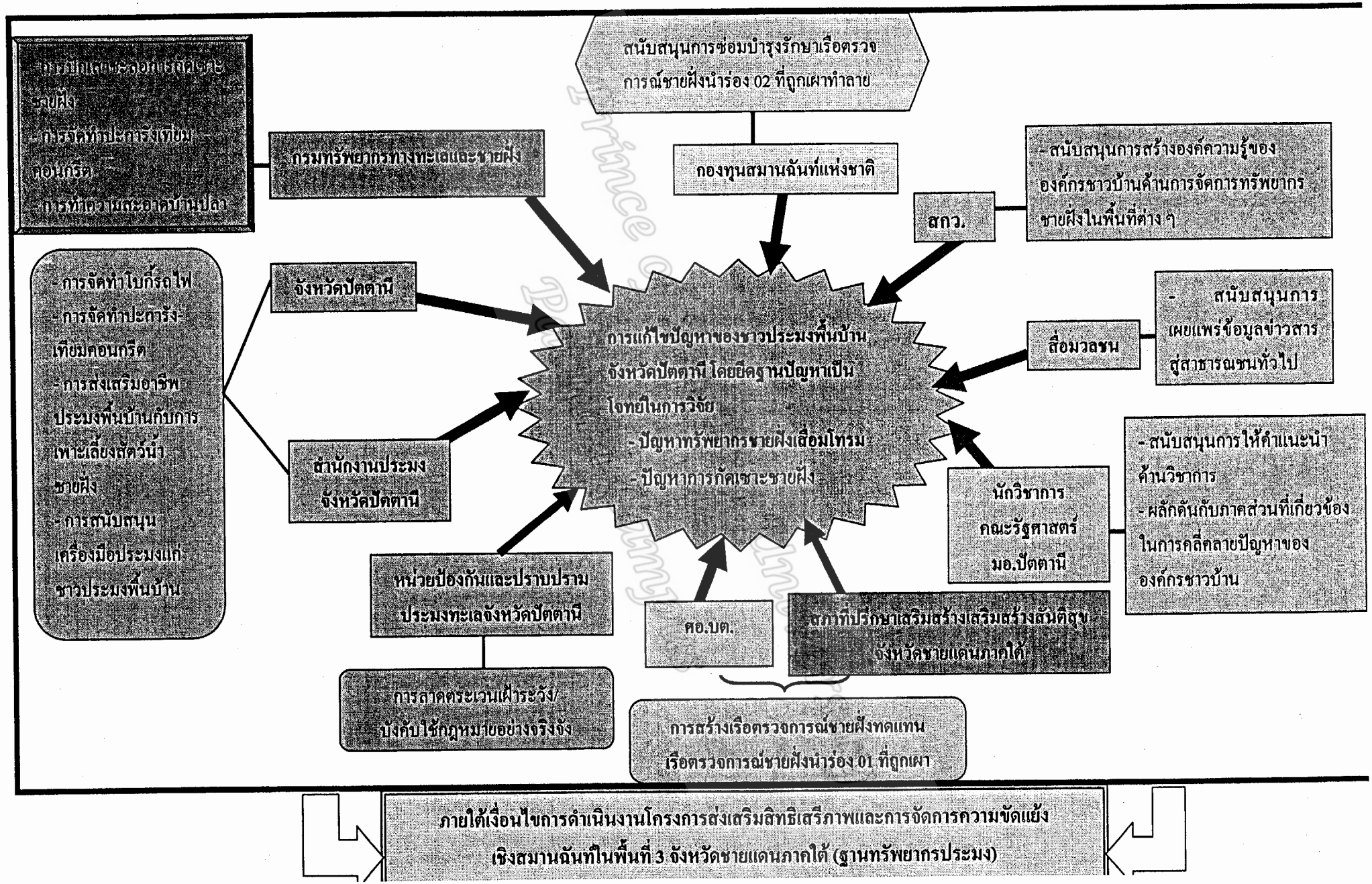
ตารางที่ 9 : การประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

ปัญหาหลักของชาวประมงพื้นบ้าน	กิจกรรมการพัฒนาที่ชุมชนต้องการ	ภาคส่วนต่าง ๆ ที่ร่วมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาของชาวประมงพื้นบ้าน
1) ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่ง	1) การจัดสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์ทะเลในรูปแบบต่าง ๆ - รูปแบบซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน	- โครงการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
	- รูปแบบปะการังเทียมแบบคอนกรีต	- กรมประมง - กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
	- รูปแบบโบกี้รถไฟ	- โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ - จังหวัดปัตตานี - สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี
	2) การลาดตระเวนเฝ้าระวังชายฝั่ง	- หน่วยป้องกันและปราบปรามประมงทะเลจังหวัดปัตตานี - ฝ่ายปกครองในพื้นที่ ตำรวจตระเวนชายแดนที่ 444 จังหวัดปัตตานี - สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี
	3) การรณรงค์เผยแพร่สู่สาธารณชนทั่วไป	สื่อมวลชนต่าง ๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเตอร์เน็ต ฯลฯ
2) ปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเล	4) การปักเสาแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล	- กรมทรัพยากรทางทะและชายฝั่ง - จังหวัดปัตตานี

จากภาพรวมของการดำเนินงานโครงการวิจัยดังกล่าวสามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิการระดมทรัพยากรเพื่อร่วมกันคลี่คลายปัญหาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีได้ดังนี้

Prince of Songkla University Pattani Campus

แผนภูมิที่ 1 : การระดมทรัพยากรเพื่อร่วมกันคลี่คลายปัญหาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

4.3 ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการ

จากการปฏิบัติการภายใต้การดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปให้เห็นได้ดังนี้

4.3.1 ทรัพยากรประมงฟื้นตัวสู่ความอุดมสมบูรณ์ ทั้งในเชิงปริมาณและความหลากหลาย โดยสังเกตได้จากชาวประมงพื้นบ้านสามารถทำการประมงมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้จากการพูดคุยสรุปผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกับสมาชิกชาวประมงพื้นบ้าน ได้ระบุถึงสาเหตุที่ทรัพยากรประมงอุดมสมบูรณ์ขึ้น มาจากหลายสาเหตุประกอบกัน ทั้งเรือประมงที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูงจำพวกอวนรุนออกทำการประมงในบริเวณใกล้ฝั่งลดน้อยลง เพราะมีการออกลาดตระเวนเฝ้าระวังชายฝั่งมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเป็นเพราะมีการสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งปะการังเทียมแบบคอนกรีต , โบกี้รถไฟ ตามโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รวมทั้งการจัดทำซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน ซึ่งสามารถสรุปผลเปรียบเทียบสถานภาพผลผลิตจากการทำประมงพื้นบ้านได้ดังตารางต่อไปนี้

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตารางที่ 10 : สรุปผลการเปรียบเทียบสถานภาพผลผลิตจากการทำประมงพื้นบ้านก่อน-หลังการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน เดือนสิงหาคม – กันยายน 2550

ประเภทเครื่องมือประมงพื้นบ้าน	ก่อนการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (ต้นเดือนสิงหาคม 2550)		หลังการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (เดือนกันยายน 2550)		รายละเอียดเพิ่มเติม
	ผลผลิตโดยเฉลี่ย (กก./วัน/ราย)	รายได้เฉลี่ย (บาท/วัน/ราย)	ผลผลิตโดยเฉลี่ย (กก./วัน/ราย)	รายได้เฉลี่ย (บาท/วัน/ราย)	
1) ตกเบ็ดปลา	1	100	5	500	ในอดีตเมื่อตกเบ็ดปลานั้นชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ต้องไปหาซื้อเหยื่อสำหรับตกเบ็ด ซึ่งทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่เมื่อมีการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน ชาวบ้านสามารถตกเบ็ดปลาเล็ก โดยเฉพาะปลาหลังเขียว ปลาลัง ซึ่งมีเกล็ดแวววาวเหมาะสำหรับการทำเหยื่อตกเบ็ด เพื่อตกปลาขนาดใหญ่ เช่น ปลาอินทรีย์ ปลาสาก ฯลฯ ซึ่งช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายของชาวบ้าน และสะท้อนถึงความสมบูรณ์ของระบบห่วงโซ่อาหารในท้องทะเล

Prince of Songkla University Pattani Campus

ประเภทเครื่องมือประมงพื้นบ้าน	ก่อนการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (ต้นเดือนสิงหาคม 2550)		หลังการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (เดือนกันยายน 2550)		รายละเอียดเพิ่มเติม
	ผลผลิตโดยเฉลี่ย (กก./วัน/ราย)	รายได้เฉลี่ย (บาท/วัน/ราย)	ผลผลิตโดยเฉลี่ย (กก./วัน/ราย)	รายได้เฉลี่ย (บาท/วัน/ราย)	
2) ตกปลาหมึก	1.2	100	7.5	600	ในอดีตเมื่อไม่มีซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถตกปลาหมึกหอมได้เลย แต่ภายหลังจากการจัดทำซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน ชาวประมงพื้นบ้านสามารถจับสัตว์น้ำประเภทนี้ได้มาก เพราะ ปลาหมึกหอมเป็นสัตว์น้ำที่นิยมวางไขในแนวของทางมะพร้าว , ไม้ไผ่ หรือแนวเชือกที่มีลักษณะเป็นเส้น ๆ ซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านจึงเป็นแหล่งวางไข่และเพาะฟักของปลาหมึกหอมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้แนวซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน ยังเป็นแหล่งทำการประมงของทั้งชาวประมงพื้นบ้านที่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอีกด้วย

Prince of Songkla University Pattani Campus

ประเภทเครื่องมือประมงพื้นบ้าน	ก่อนการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (ต้นเดือนสิงหาคม 2550)		หลังการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (เดือนกันยายน 2550)		รายละเอียดเพิ่มเติม
	ผลผลิตโดยเฉลี่ย (กก./วัน/ราย)	รายได้เฉลี่ย (บาท/วัน/ราย)	ผลผลิตโดยเฉลี่ย (กก./วัน/ราย)	รายได้เฉลี่ย (บาท/วัน/ราย)	
3) อวนปลาหลังเขียว	200	1,400	500	35,00	ในอดีตเมื่อไม่มีซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน ปลาหลังเขียวมักเข้ามาบริเวณชายฝั่งเป็นครั้งคราว แต่เมื่อมีการจัดทำซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านนั้น ปลาหลังเขียวจะเข้ามารวมฝูงกันบริเวณซั้ง ชาวประมงพื้นบ้าน จะจัดทำซั้งเล็ก (ซั้งต้นเดียว) ไปล่อฝูงปลาออกจากแนวซั้งแล้วจึงทำการประมง ทั้งนี้เพราะชุมชน มีกฎกติการ่วมกันที่จะไม่วางอวนล้อมบริเวณซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน

หมายเหตุ : 1) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลก่อน-หลังการวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านในพื้นที่อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี โดยวางซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน เมื่อต้นเดือนสิงหาคม 50

2) เป็นการสุ่มตัวอย่างศึกษาจากชาวประมงพื้นบ้านในเขตหมู่ที่ 1 บ้านป่าไหม้ หมู่ที่ 2 บ้านรังมดแดง และหมู่ที่ 3 บ้านละเวง ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี

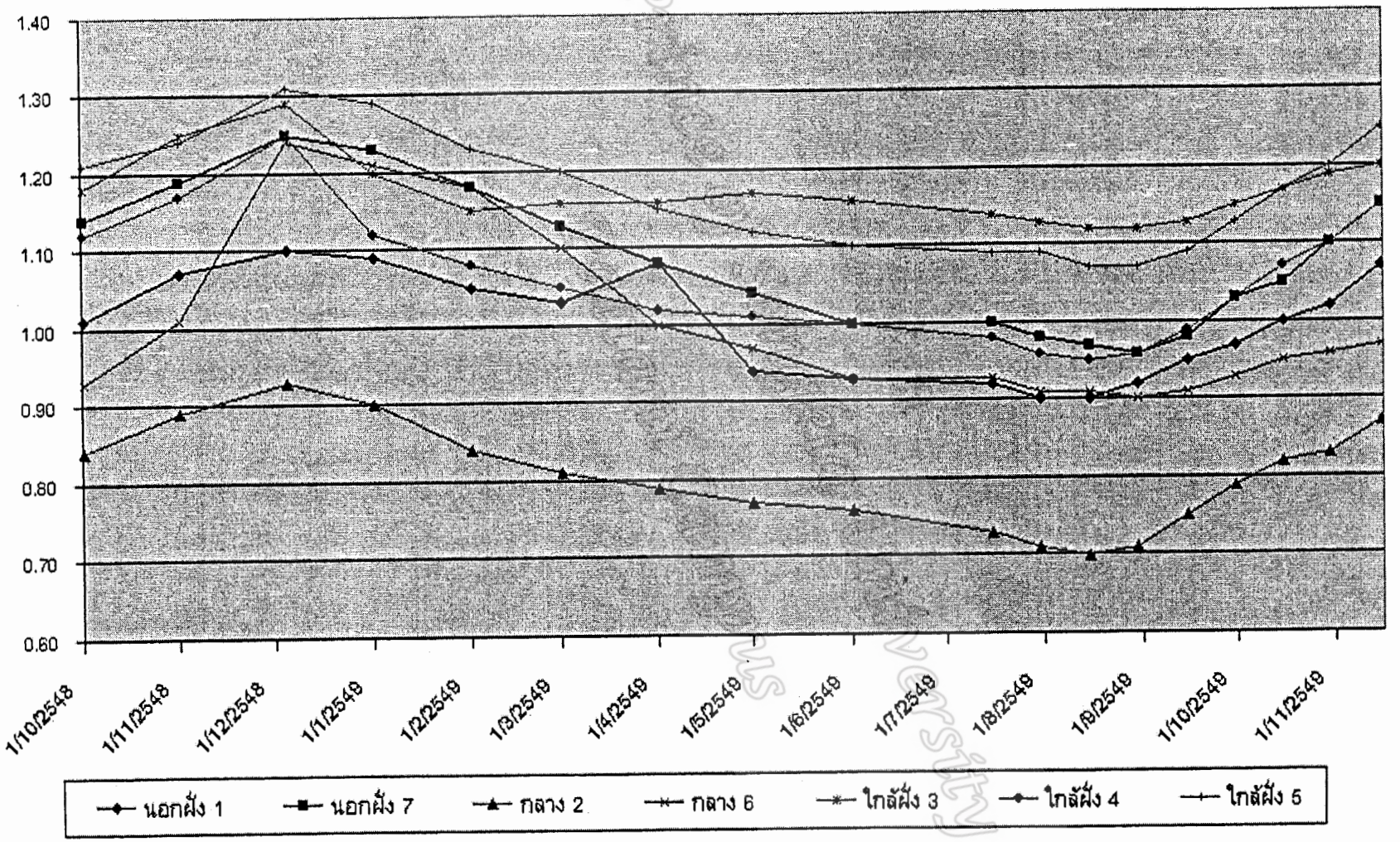
Prince of Songkla University Pattani Campus

4.3.2 การปักเสาคอนกรีตช่วยชะลอการกัดเซาะชายฝั่งทะเล ภายใต้การดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้ ทางสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีได้มีการปักเสาเพื่อชะลอการกัดเซาะชายฝั่งทะเลในบริเวณพื้นที่บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เป็นการปักเสาคอนกรีตทั้งสิ้น 3,000 ต้น เมื่อเดือนกันยายน 2550 โดยได้รับการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมนี้จากทางกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมการปักเสาในครั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินงานอย่างเป็นระบบของสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี โดยเมื่อปี 2547 ทางสำนักงานประมงจังหวัดปัตตานีได้สนับสนุนงบประมาณในการปักเสาคอนกรีตเพื่อเลี้ยงหอยแมลงภู่ในเขตพื้นที่บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่จึงร่วมมือกันไปปักเสาเพื่อใช้เลี้ยงหอยแมลงภู่ แต่สิ่งที่ชาวบ้านสังเกตเห็นก็คือ บริเวณด้านหลังของเสาคอนกรีตนั้น แนวชายหาดถูกกัดเซาะลดน้อยลง ทั้งนี้เพราะเสาคอนกรีตดังกล่าวนอกจากจะเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่แล้ว ยังช่วยลดความรุนแรงและการปะทะของคลื่นลมลงได้ นับจากนั้นชาวบ้านในพื้นที่จึงได้มีการร่วมกันบันทึกข้อมูลมาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งสามารถนำเสนอข้อมูลดังกล่าวได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

Prince of Songkla University Pattani Campus

แผนภูมิที่ 2 : ข้อมูลการเคลื่อนตัวของตะกอนทรายบริเวณกลุ่มเสาคอนกรีตเดิมที่มีอยู่ พบว่ามีการสะสมตัวของตะกอนทรายตามฤดูกาล ซึ่งสามารถชะลอความรุนแรงของคลื่น ก่อนที่จะมากระทบต่อแนวชายฝั่ง

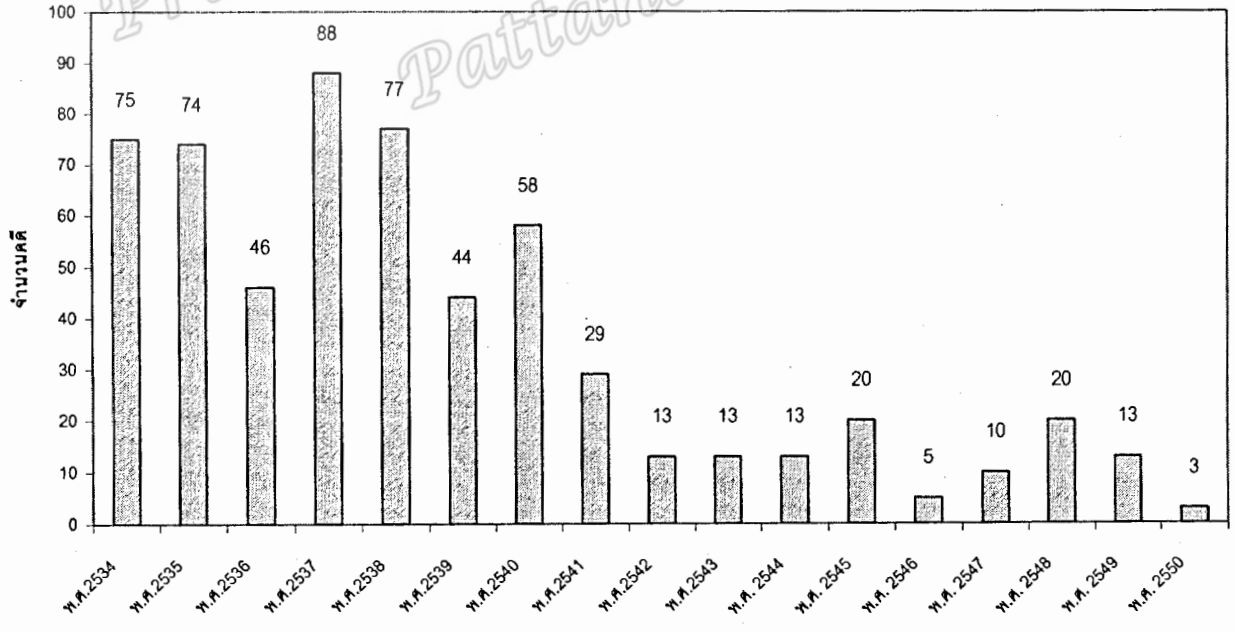

จากแผนภูมิข้างต้น สามารถเห็นถึงการเคลื่อนตัวของตะกอนทรายบริเวณแนวเสาดอนกรีตที่ชาวบ้านได้ไปปักไว้ และพบว่าในช่วงฤดูมรสุมมีการพัดพาของตะกอนทรายไปตามฤดูกาล และความรุนแรงของคลื่นลม แต่ในขณะเดียวกันเมื่อถึงฤดูหลังมรสุม ตะกอนทรายที่เคยถูกพัดพาไปก่อนหน้านี้จะมีการสะสมตัวไปเรื่อย ๆ เป็นวงจรเช่นนี้ปีต่อปีเรื่อยไป จนการสะสมของตะกอนทรายบริเวณแนวชายหาดเกิดค่าคงที่ ก็จะช่วยชะลอการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลได้ในระดับหนึ่ง

4.3.3 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวประมงลดจำนวนลง

ภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมเชิงพัฒนาดังได้กล่าวมาข้างต้น ทางสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีได้มีการศึกษารวบรวมข้อมูลสถิติผลคดีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 – 2550 เพื่อเป็นการเปรียบเทียบและพบว่าในปี พ.ศ. 2550 นี้ ผลคดีที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของกลุ่มชาวประมงซึ่งใช้เครื่องมือประมงที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูงจำพวกอวนรุน อวนลาก และเป็นคู่ขัดแย้งกับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ มีผลคดีลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ดังแสดงตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 : แสดงสถิติการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติการประมง 2490 ระหว่างปี พ.ศ. 2534 - 2550

ที่มา ... สารบบคดีอาญา ศาลจังหวัดปัตตานี , 2550.

Prince of Songkla University Pattani Campus

4.3.4 ชาวประมงพื้นบ้านได้รับการจัดสร้าง/ซ่อมบำรุงเรือตรวจการณ์ชายฝั่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากการประสานงานกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ , ภาคเอกชน , นักวิชาการ และสื่อมวลชน โดยท้ายที่สุดทาง สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้อนุมัติงบประมาณ จำนวน 7,164,000 บาท (เจ็ดล้านหนึ่งแสนหกหมื่นสี่พันบาทถ้วน) ให้มีการจัดสร้างเรือตรวจการณ์ชายฝั่งลำใหม่ เพื่อทดแทนเรือตรวจการณ์ชายฝั่งนำร่อง 01 ที่ถูกกลุ่มคนร้ายเผาทำลายเสียหายทั้งลำ นอกจากนี้ในส่วนของกองทุนสมานฉันท์แห่งชาติ ได้สนับสนุนงบประมาณจำนวน 341,000 บาท (สามแสนสี่หมื่นหนึ่งพันบาท) เพื่อใช้ในการซ่อมบำรุงรักษาเรือตรวจการณ์ชายฝั่งนำร่อง 02 ที่ถูกเผาทำลายเสียหายบางส่วน

Prince of Songkla University
Pattani Campus